

“AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ İŞGÜZAR VƏ AKADEMİK KOMMUNİKASIYA”

Salatın Əhmədovanın tərtibində nəşr olunmuş dərs vəsaiti üzərində

Salatın Əhmədovanın “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” adlı tərtib etdiyi dərs vəsaitini nəzərdən keçirirəm. Şübhəsiz, bu tipli dərs vəsaitləri təkcə nəzəri əhəmiyyət kəsb etmir. Auditoriyada ali məktəb yolu keçən hər bir gəncin həyata qədəm qoyduğu illərdə ona vacib olan yazı vərdişləri sistemidir. Açıq, bu elmi əsəri və rəqlədikcə tərtibçinin özü demiş, işgüzarlığına və akademik kommunikasiya vərdişlərinə xüsusi bir rəğbət hissi yarandı mənə. Ümumiyyətlə, bu sahəni öyrənmək, bu sahəyə dair bilik və qaydalar sistemini məxsusi olaraq dərs vəsaitinə gətirmək əslində xüsusi bir pedaqoq fədakarlığı tələb edir. Hələ üstəlik bunun üçün tədqiqatçı olmalısın.

Tərtibçi kitabın girişində mövzu ilə bağlı bəzi məqamlara işıq salır. Axı o nə üçün bu mövzuya müraciət edib?

Bəri başdan onu deyək ki, Azərbaycanın müstəq illiyi siyasi, iqtisadi, ərəzi baxımından təsdiq olunursa və xalq bunun üçün mənəvi qürur hissi ilə yaşam yolu tutursa, onda demək, mənəvi müstəqilliyi üçün də özünə yol açmış olur. Bunun üçün Salatın Əhmədovanın təbirincə desək, mədəniyyət, elm və təhsil sahələrində kütləvi kommunikasiya vasitələri hər kəs tərəfindən mənimsənilməlidir.

Tərtibçi kitabın girişində bəzi məqamlara işıq salır: “Müasir dövrün tələblərinə uyğun yeni elmi istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir. Qlobal iqtisadi maraqlara əsaslanaraq bu gün dövlətimiz beynəlxalq səviyyədə elm, təhsil mərkəzinə çevrilməkdədir. Elmi-texniki kommunikasiyaların inkişafı, internet, kompüterlər və digər müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının istifadə etmək həyata keçirilən təhsil islahatına da geniş yol açmışdır. Dünya elminə, təhsilinə inteqrasiya ali məktəblərdə tədrisin, tədris proqramlarının, dərsləklərin, dərs vəsaitlərinin yenidən yazılmasına, tərtib edilməsinə əsaslı zəmin yaratmışdır. Buna görə də ali məktəblərdə “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” adlı yeni fənn tədris olunmaqdadır”. Və elə buradaca aydın olan bir məqam var; demək, “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” adlı dərsliyi kimsə yazmalıdır. Yazmaq üçün isə təkcə vəzifə borcu yox, həm də mənəvi borc hissini hər kəs öz varlığında hiss etməlidir. Tərtibçi müvafiq dərs vəsaitini hazırlayana qədər bu sahənin elmi və praktik inkişafı üçün rəsmi dövlət qərarları, fərmanları və sərəncamları ilə bağlı məsələləri diqqətə çəkir. Rəsmi dövlət sənədlərinə istinadən belə bir dərs vəsaitinin hazırlanmasına zəruri ehtiyac olduğunu əsaslandırır. Aydın məsələdir ki, belə bir fənnin tədris olunması əslində praktik mahiyyət daşıyır. Yeni ixtisasından, sənətindən asılı olmayaraq, hər hansı bir şəxs işgüzar kommuni-

kasiyalari özünün vərdişinə çevirməlidir. Yəni o, müəyyən rəsmi sənədlərlə işləmək vərdişini özündə cəmləndirir. Yoxsa, bu vərdişlərə sahib olmayan şəxsin özünü ifadə imkanları şübhəsiz ki, məhdud olacaqdır. Xüsusilə yazılı nitqində. Ümumiyyətlə, Salatın Əhmədova hər hansı bir məsələni şərh edərkən terminlərin ümumxalq işlək dilində mənasını yerində izah etməyə çalışır. O öz üslubuna sadıq olaraq, kommunikasiya anlayışına da aydınlıq gətirməyə çalışır. Tərtibçi yazır: “Kommunikasiya” (“communication”) latın sözü olub, dilimizə “məlumat”, “alaqə” sözü kimi tərcümə olunur. *Kommunikasiya latın dilindəki “kommunikato” (“rabita”, “alaqə”) sözüdür. Buna baxmayaraq məşhur amerikalı psixoloq Yurgen Ryuş (Yurgen Ruesch) onun 40-dan artıq mənası olduğunu yazır. Ən sadə formada cavab isə belədir: “...kommunikasiya informasiya ötürülməsi, fikir bölüşməsi (ünsiyyət) prosesidir.” Müasir dünyada baş verən global transformasiyaların nəticəsi olaraq sənaye cəmiyyətinin informativ-kommunikativ cəmiyyətlə əvəz olunması baş tutdu və informasiya məfhumu həyatın bütün sferalarına nüfuz edərək sosial gerçəkliyin keyfiyyətə yeni kommunikativ proseslərə əks olunması qaçılmaz hadisəyə çevrildi. Bir sözlə, “Kim informasiyaya malikdirsə, daha güdrətlidir” aforizmi həyatda özünü təsdiqlədi. Kommunikasiya və ünsiyyət orta q funksiyalara malikdir. Amerika tədqiqatçısı Şarliz Kuli yazır ki, “...kommunikasiya” deyəndə mən insanlar arasında ünsiyyət qurulması və inkişaf etdirilməsi mexanizmini, yəni təfəkkürdə qarışan bütün simvolların zaman daxilində qorunmasını, məkan içində ötürülməsini nəzərdə tuturam.” “Elmi ədəbiyyatda kommunikasiya anlayışına təriflər verilir. Kommunikasiya “alaqə, rabita yolu, bir məkanın digəri ilə əlaqəsi”, “təmas, informasiyanın bir insandan digərinə ötürülməsi - idrak-əmək fəaliyyəti prosesi” kimi başa düşülür”. Zənnimcə, tərtibçinin kommunikasiyanı ünsiyyət mahiyyətində şərh etməsi kifayət qədər təminedicidir. Xüsusilə, onun dilin yaranması və inkişafı ilə bağlı kommunikasiyanın dəyərinə işıq salması təqdirədir.*

Əlbəttə, “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” əsəri elmi dəyər kəsb etdiyi üçün elə elmi strukturla işlənib. Birinci fəsil “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” fənni, bu fənnin tədrisinin əsas məqsədi, funksiyası və vəzifələri” adlanır. Yəqin ki, tərtibçi, ümumiyyətlə, şərhlərə keçməzdən əvvəl öz oxucularını işgüzar və akademik kommunikasiyanın artıq bir elm mahiyyəti kəsb etməsinə diqqətli cəlb etmək istəyib. Çünki bu fənn artıq müəyyən kolleclərdə, ali tədris müəssisələrində müdaviyəyə öyrədilir. Demək, fənnin elmi əsaslarla

yazılmış dərsliyi də olmalıdır. Tərtibçi əsərin elə birinci fəsilində dilçilərin işgüzar və akademik kommunikasiya ilə bağlı müəyyən şərtləri göstərdiklərini yada salır.

Şübhəsiz, bu yerdə tərtibçinin Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti ilə bağlı biliklərin mənimsənilməsi zərurətini qeyd etməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Əlbəttə, sonra tərtibçi təhsil pillələrində müəyyən işgüzar və akademik kommunikasiya şərtlərinə əməl olunması ilə bağlı mülahizələrini də yada salır. Aydın məsələdir ki, ümumiyyətlə, hər hansı bir tədris müəssisəsində tələbələrə müvafiq işgüzar və kommunikasiya vasitələrini öyrətdərkən müəyyən biliklərə yiyələnmənin vacibliyi də göstərilir. Tərtibçi daha sonra bunun üçün doğma dilin qrammatikasını dərinlən bilmək, elmi mətnlərin tərtibi prinsiplərini nəzərə almaq, akademik yazılara qoyulan beynəlxalq norma və tələbləri öyrənmək və bu kimi bir çox məsələlərin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini diqqətə çəkir.

Tərtibçi sonra “Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya” fənninin vəzifələrindən danışır. Zənnimcə, Salatın Əhmədovanın çox aydın və dəqiq şərhləri ümumiləşdirərək belə bir fikri qeyd edə bilərəm ki, fənnin vəzifələri yeni nəslin yazıda özünüifadə etmək imkanlarının mükəmməlliyinə xidmət edir.

Aydın məsələdir ki, bu fənn tədris olunursa, onun müəyyən təlim nəticələri də özünü təsdiq edə bilər. Burada tərtibçi müəyyən şərhləri ilə məsələyə daha dəqiq və aydın izahlar verir və bu şərhlərə geniş mətn izahları vermək imkanımız xaricindədir. S.Əhmədovanın çox maraqlı tədqiqat nəticəsi olaraq “Dünyanın görkəmli natiqləri və natiqlik sənəti” haqqındakı qeydləri də xüsusi maraq doğurur.

Açıq, görkəmli natiqlər və natiqlik sənəti ilə bağlı müəyyən bilgilər mənim özümün də xüsusi maraq dairəmə çox yaxındır. Həmişə təəssüf etmişəm ki, nə üçün antik dünyada natiqlik sənəti öz önəmlərini günümüzdə qədər gətirib çıxara bilməyib. Yəqin ki, bu qırılmada Sovet rejiminin də rolu var. Çünki Sovet rejimi konkret olaraq nə istəyirdisə, natiqdən də onu tələb edirdi. Bunun üçün hazır mətnləri hətta savadsız adama verib oxumağı tələb edirdilər. Ona görə də natiqlik sənəti sanki öz dəyərini itirməkdə idi.

Mən çox sevinirəm ki, natiqlik sənəti ilə bağlı yeni tədqiqatlar meydana çıxır. Bu yöndə Salatın Əhmədova tərtibçisi olduğu yeni dərs vəsaitində (onu da qeyd edək ki, Salatın Əhmədova çoxlu dərs vəsaitlərinin müəllifidir) natiqlik sənəti ilə bağlı müasir oxucunun maraqla oxuyacağı məqamlara yön tutur. Ən başlıcası, dünyanın görkəmli natiqləri haqqında məlumat verir. Zənnimcə, Salatın Əhmədovanın bu tədqiqatın-

da görkəmli natiqlər və natiqlik sənəti ilə bağlı qeydlərində yer almış maraqlı məlumatı olduğu kimi oxucuya çatdırmaq yerinə düşər: “Dünyanın görkəmli natiqləri və natiqlik sənəti Akademik kommunikasiyanın əsas atributu akademik nitq və natiqlik sənətidir. “Akademiya” termini ilk dəfə antik dövrdə Platonun yaratdığı məktəbin adı olub, yunanların mifik qəhrəmanı Akademın şərafinə adlandırılmışdır. Lap qədim zamanlardan bu günə kimi məzmunlu, obrazlı, aydın, yığcam, təsviri nitqə malik olan adamlar cəmiyyət tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndirilmişdir. Natiqin gözəl nitqi həmişə böyük şəxsiyyətlərin, onu dinləyən insanların, ziyalıların diqqət mərkəzində olmuşdur. Qədim Misirdə, Hindistanda, Çində, Babilistanda, Ərəbistanda və digər bir sıra yerlərdə natiqlik sənəti xeyli inkişaf etmişdir. Tarixdə böyük natiqlər yetişmişdir. Natiqlik sənətinin, gözəl nitqin, fəhsahətli və bəlağətli danışığın, nitq mədəniyyətinin, yəni ritorikanın əsl vətəni qədim Yunanıstan olmuşdur. Ritorika tarixi e.ə.V-IV əsrlərdən başlandığı məlumdur. Ritorika dedikdə, onu həm elm, həm də sənət kimi başa düşülür. Qədim Yunanıstanın ictimai-siyasi həyatındakı mübarizələr, iqtisadiyyatda baş verən irəliləyiş, elmi tərəqqi və s. ilə bağlı Afina - şəhər dövlətində natiqlik sənəti inkişaf etməyə, yüksəlməyə başlamışdır. Eyni zamanda, ritorikanın nəzəri problemləri də hazırlanmış, sistemləşdirilmiş, elmi-nəzəri əsərlər meydana gəlmişdi. Eramızdan əvvəl VII-IV əsrlərdə fəaliyyət göstərən yunan natiqlik məktəbi Aristotel Antifont, Andokid, Lisiy, İsey, İsokrat, Molon, Kvintilian, Demosfen, Hipeorid, Likurq, Esxil, Dinarx və b. görkəmli natiqlər yetişmişdi. Həmin məktəblərdə dərs deyən Aristotel, Qorqiy Frasinax, İsokrat, Demosfen, Esxin kimi görkəmli natiqlər bu sənəti həm nəzəri, həm də praktik şəkildə öyrənmələrə aşılamışdı. Onlar natiqlik sənətini, onun nəzəriyyəsini, təlimini qurmuş və sistemini yaratmışdı. Qədim yunan ritorikası, orada işlədilan terminlər bu gün belə qiymətlidir, diqqətli cəlb edir və ixtisas sözləri kimi işlədilir”. S.Əhmədovanın qədim Elilin mədəniyyəti, antik yunan natiqlik sənəti ilə bağlı qeydləri bundan sonra da davam edir. Onun Platonun, Sokratın, Aristotelin ritorikanın mükəmməl sistemini yaratması haqqında qeydlərini xüsusi maraqla oxumaq mümkündür deyil. Hələ onu da qeyd etmək lazımdır ki, tərtibçi Karl Marksın Aristotel haqqındakı qeydlərini yada salır. Xüsusilə Aristotelin möhtəşəm əsərlərini xatırladaraq müasir gəncliyə natiqlik sənətinin insanın məzmununa, mahiyyətinə necə təsir etdiyini məxsusi olaraq izahları ilə çatdırır.

(Davamı 7-ci səhifədə)

(Əvvəli 6-cı səhifədə)

Dövrümüzün bəlkə də nadir bir keyfiyyətidir ki, biz müstəqillik dövründə xalqımızın tarixi üçün ənənəvi xarakter daşıyan natiqlik sənətinin ruhumuza nə qədər yaxın olduğunu dərk etmişik.

Ritorika, natiqlik insanın özünüifadə baxımından əsl mədəniyyət güzgüsüdür. Əgər hər hansı bir insanın mədəni hazırlığı olmasa, o, dünya mədəniyyətinə, insanların günümüzə qədər yaratdığı mədəni xəzinəni mənimsəməyib, qətiyyətlə ritorik, yəni natiqlik olma bilməz. Sevinmək lazımdır ki, bu gün Azərbaycan mədəni mühiti üçün zəruri olan natiqlik sənəti ilə bağlı nəzəri əsərlər yazılır. Doğrudur, Salatin Əhmədovanın bu əsəri sırf natiqlik sənətinin elmi mahiyyətinə həsr olunmasında da, amma burada natiqlik və ritorika sənəti ilə bağlı çox dəyərli məlumatlara rast gəlirik. Tərtibçi sözün, danışanın necə danışması ilə bağlı xalq arasında yayılmış fikir və məntiqi qənaətləri yerində yada salır: "Aydın və gözəl danışmaq insan gözəlliyin əsasını təşkil edir. İslamın ikinci böyük şəxsiyyəti Həzrət Əlinin zəngin irsində təlim-təربiyə məsələləri ilə yanaşı, danışmaq, onun etik qaydaları barədə ibrətamiz fikirlər vardır: Məsələn, "Əqli çox olan adamın sözü az olar", "Hər bir adam öz dilinin altında gizlənmir", "Danışanın özü yox, sözü daha çox diqqət", "Ölç, sonra kəs", "Düşün, danış, sonra danış", "Anla, bil, sonra et" və s.

sənəti də inkişaf edir. Hər dövrün öz lideri olmaqla yanaşı, onun öz ətrafına topladığı həmfikirilər də olur. Əgər belə adamlar xalqı arxasınca apara bilsə, nitq söyləyirsə, deməli, natiqlik sənəti də xalqın ictimai-siyasi həyatı ilə bərabər inkişaf edir. O adamın ki adı tarixə düşüb, deməli, dövrünün məşhur sayılan şəxsiyyətlərindən biri olub və hər hansı bir tarixi dövrü mədəni ələmimiz, söz tariximizlə ölçülüb, qiymətləndirilib. Məsələn, Cavanşirin vəfatı münasibəti ilə Dəvdəkin yazdığı "Böyük Cavanşirin ölümünə ağı" adlı mərsiyədə onun igidliyi ilə yanaşı, natiqlik bacarığı da əks etdirilir:

Qollarına toplasa da min igtidin qüvvətini,
Çiçəkləri asta üzər, gülü ehmal dəvərdi o.
Danışarkən dodadından mirvarilər saçıldadı,
Əxlaqi saf, ruhu yüksək, könli odlü bir həvəsdə...
Sonuncu beytdə onun gözəl nitq olduğu qeyd edilir. Söz yaradıcılığında nağıl və dastanların yaradıcısı aşıqların rolu dəyərləndirilir, dastan söyləyənlərin nitqinin aydınlığı, gözəlliyi, fikirlərinin təsirliliyi daim diqqətdə olub. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarından üzü hərbi bu günümüzə qədər yaranan dastanların hamısını məhz aşıqlar yaratmışdır. Bu dastanları xalqa gözəl danışmaq qabiliyyətinə - nitq mədəniyyətinə sahib aşıqlar təqdim edirdi". Bundan sonra tərtibçi xalq arasında məşhur olan klassik Azərbaycan şairlərinin adlarını çəkir və təqribən belə bir fikri oxucuya dikləyir ki, Qətran, Nizami, Füzuli, Fələki, İzzəddin, Mücrəddin, Əfzələddin

təmiz danışmasındadır. Bu da xüsusilə gənclər üçün nümunə olmalıdır və olur. Azərbaycan gəncliyinin xarici dilləri öyrənmək üçün artan marağının bir səbəbi də Azərbaycan Prezidentinin bu dilləri yaxşı bilməsi ilə bağlıdır". Bəli, bu qeydlərin hamısında biz dəqiq faktlarla üz-üzəyik bu faktlar ona görə təkbülünməzdir ki, bizim dövrümüzün fenomenal hadisələrini şərh edir. Bu mənada biz deyilən fikirlərin, mülahizələrin zaman şahidləriyik.

Tərtibçi Azərbaycan dilini türk dillərindən biri kimi və dövlət dili kimi də şərh edir. Bu zaman çox xarakterik, tarixi misallara yer ayırır. Hətta öz qeydlərində mənim qürurla adını çəkdiyim Dirili Qurbanini xatırlayır. Təəssüf ki, bizim bir çox tədqiqatçılarımız Qurbanini xatırlayarkən onu aşıq kimi xarakterizə edirlər. Halbuki, Qurbani bütün mənbələrdə aşıq kimi yox, Dirili Qurbani kimi qeyd olunub. Yəni o, el şairi kimi xarakterizə olunur. Qurbani ozan və aşıq sənəti arasında körpüdür. Biz hələ dəqiqləşdirməliyik ki, o, qopuzdan keçildə sazda özünü necə və dəqiq ifadə edib. Əlbəttə, bu subyektiv düşüncədir. Tərtibçinin Vazeh, Bakıxanov, Mirzə Fətəli, Sabir, Mirzə Cəlil, Həsən bəy Zorabəy və s. kimi müəlliflərlə bağlı düşüncələrində bu böyük sənətkarların xalqa danışmaq gücünü məhz onların natiqliyi ilə bağlayır.

"Dil, nitq, nitq mədəniyyəti, ədəbi dil məsələsi", "Azərbaycan ədəbi dilinin normaları, işgüzar və akademik kommunikasiya prosesində fonetik norma

"AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ İŞGÜZAR VƏ AKADEMİK KOMMUNİKASIYA"

Salatin Əhmədovanın tərtibində nəşr olunmuş dərs vəsaiti üzərində

Şərq dünyasının böyük alimi Əli ibn Sina (980-1037), şair və filosofları - Firdovsi (934-1024), Əbu Reyhan Biruni (973-1048), Mahmud Kaşqari (1029-1126), Sədi Şirazi (1184-1291) və b. öz əsərlərində sözsüz ki, qiymət verildiyi, danışmaq qabiliyyətinin, sözdən istifadə bacarığının insan həyatı ilə ümumiyyətə bağlı olduğunu həkimənə sözlərlə, ifadələrlə oxucularına çatdırdığı məlumdur. Bu mənada Sədi Şirazinin fikirləri daha səciyyəvidir:

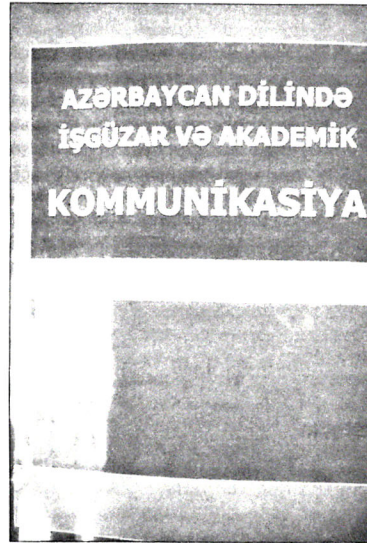
Nədir dil ağızda, ey ağılı olan!
Hünər xəzinəsində açardır - inan!
Tələsik söyləmə sözü bir dən,
Fikrini kamil de, gec olsa nə qəm...
Əvvəl bir düşün, sonra dilə gəl,
Divar tez yıxılar, olmasa təməll!

Əbu Əli ibn Sina ritorika elmi, onun qanunauyğunluqları, söz sənəti, gözəl danışmağın insan cəmiyyətindəki rolu və s. ilə bağlı ümumi fikirlər söyləmişdir". Bundan sonra tərtibçi, ümumiyyətlə, insanlığın mədəni mühitində təsir edən, hətta bəzən orduların gücünü yenmək qüdrətində olan natiqlik sənəti ilə bağlı dəqiq ayrıntıları, bölgüləri təqdim edir. Onun düşüncəsinə görə natiqlik sənətinin çoxlu fərqli sahələri var. İctimai-siyasi natiqlik, diplomatik natiqlik, akademik natiqlik, məhkəmə natiqliyi, məişət natiqliyi, bəddi axşamlardakı nitq, səhnə nitqi, dini natiqlik, hərbi natiqlik, ictimai-siyasi nitq... yəqin ki, bundan sonra da müvafiq sahələr, bölmələr və həyatın müxtəlif sahələrinə dair fikir və düşüncələri özündə ehtiva edən nitq sahələrini qeyd etməklə olar.

Doğrusu, mənim yaxşı yadımdadır. İctimai-siyasi ziddiyyətlərin kəskinləşdiyi dövrdə Aydın Məmmədov çıxış edirdi. Və öz çıxışı ilə tərəfləri çox böyük sürətlə bir-birinə yaxınlaşdırırdı. Demək, natiqlik və natiqlik sənətinin cəmiyyətin mədəni birlşini təmin etmək üçün istifadə etmək çox faydalıdır. Açıq, məni Aydın Məmmədovu bir neçə yazımda dövrümüzün Demosfeni adlandırmışdım. Təəssüf ki, Salatin Əhmədovanın bu tədqiqatında Demosfen haqqında geniş və əhatəli məlumat rast gəlmədim. Tərtibçi sonra bölgələr üzrə nitqlərin mahiyyətinə öz şərhləri ilə geniş məlumatını təqdim edir. Sonra tərtibçi Azərbaycanın görkəmli ritorikləri haqqında söhbət açır. Burada biz Nizaminin, Füzulinin adlarına rast gəlirik. Ən başlıcası, hələ İslama qədərki zamanda dövlət başçısı olaraq Cavanşirin qüdrətini yada salan mətni xüsusilə sevgi ilə oxuyuruq. Tərtibçi həmin məqamda daha əhatəli şəkildə yazır: "Qədim dövrlərdə hakimiyyətdə olmuş, ağılı, qabiliyyəti, gözəl nitqi ilə seçilmiş böyük şəxsiyyətlər haqqında yazılan mədhyyələrdə nitqin gözəlliyinə xüsusilə ehtiramı görürük. Hər bir dövrün ictimai-iqtisadi inkişafı ilə yanaşı onun öz mədəniyyəti, ədəbiyyatı, elm və incə-

Xəqani, Həsənoğlu, Nəsirəddin Tusi, Əbdürrəşid Bakuvi, Nəsimi, Saib Təbrizi, Vaqif, Xətai, Əlhədi kimi şairlərin təkcə şeirləri ilə yox, həm də nitqləri ilə xalq arasında məşhur olduqlarını diqqətə çəkir. Bəli, doğrudandığına şübhə yoxdur. Bundan sonra tərtibçi ayrı-ayrı sənət örnəkləri ilə bağlı nümunələri diqqətə çəkir.

Tərtibçi natiqlik sənətinin sahələrinə də xüsusi yer ayırırkən siyasi natiqliyə və bu zaman Heydər Əliyevin natiqlik sənətindəki gücünü göstərən məqamlara işiq salır. Doğru olaraq tərtibçi ulu öndərin çoxlu yaddaşlara yazılmış ifadələrini, aforizmlər xarakterli düşüncələrini xatırlayır. Və birbaşa Heydər Əliyevin böyük nitq olduğunu, natiqlik sənətinin ustası olduğunu dəqiq izahlar və şərhlərə göstərir. Aydın məsələdir ki, o, Ulu öndərin natiqlik sənətindəki gücünü dövrünün görkəmli alimlərinin düşüncələri əsasında şərh edir. Məlum məsələdir ki, siyasi natiqlikdə dövlət başçısı İlham Əliyevin də xüsusi yeri var. Tərtibçi akademik Nizami Cəfərovun düşüncələrinə ayrıca yer ayırır: "Ölkə Prezidenti Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) 70 illik yubileyində də dil məsələsinə diqqət ayırdı. Dillə bağlı söhbət AMEA-da edilməsi o deməkdir ki, birinci növbədə elm adamlarına müraciət olunur. Söhbət yalnız dillərdən, ədəbiyyatçılardan gəlmir. Bütövlükdə dil bütün elm adamları üçün mühüm məsələdir. Qloballaşan dünyada, xüsusilə texniki elmlər sahəsində, eləcə də humanitar elmlərdə də beynəlxalq dillər tələb olunur. İstər-istəməz biz öz həqiqətlərimizi dünyaya müxtəlif dillərdə çatdırırıq. Amma bununla yanaşı, bizim mədəniyyətimizin, milli-mədəni mövcudluğumuzun birinci şərti ana dilidir. Ana dilini nə qədər yaxşı bilərə, nə qədər ondan istifadə edərsək, o qədər də özümüzdü dünyada təsdiq edə biləcəyik. Vaxtilə Azərbaycan dili ictimai-siyasi proseslərdə o qədər də iştirak etmirdisə, bu gün çox iştirak edir. Azərbaycan dilinin dünyada tanınmasının və sevilməsinin birinci təminatçısı dövlət başçısıdır. O, dünyanın müxtəlif ölkələrində, beynəlxalq qurumlarda Azərbaycan dilində danışır. Prezident ana dilində çox yaxşı danışır. Rus və ingilis dilini yaxşı bilən insanlar danışanda dilləri bir-birinə qarışdırırdıqları müşahidə olunur. Azərbaycan Prezidentinin üstünlüyü əcnəbi dillərdə

və fonetik hadisələr". "Azərbaycan dilində... qrammatik və orfoqrafiya normalarına əməl olunması" və s. mühüm məsələlər tədqiqatda bütün genişliyi və aydınlığı ilə şərh olunur.

İkinci fəsilə S.Əhmədova xüsusilə akademik kommunikasiya anlayışına və mövzuna yer ayırır. O, akademik yazının üslubunu şərh edir. Elmi tədqiqatlarda akademik kommunikasiyanın əsas tərkib hissəsi olduğunu yazır. Və bu zaman elmi mühakimələrə də kifayət qədər yer ayırır. Əlbəttə, tərtibçi bu məsələyə əhatəli şəkildə yanaşdığı üçün akademik kommunikasiyaların formalarını da ayrıca şərh edir. Xüsusilə şifahi və yazılı akademik kommunikasiyaları oxucu diqqətinə çatdırır.

Doğrusu, Salatin Əhmədovanın "Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya" adlı dərs vəsaitində sonuncu hissələr mənim diqqətimi xüsusilə cəlb etdi. Çünki burada akademik yazı qaydaları, elmi iş (məqalə, dissertasiya və s.) yazmaq vərdişlərinin formalaşması: müasir tələblər və texnoloji avadanlıqların tətbiqi məsələləri şərh edilir. Bunlar öz yerində...

Nəhayət, tərtibçinin çox maraqlı bir bölməsi xüsusilə əhatəli və dərin tədqiqatı xüsusilə cəlb etdi. "Akademik yazının janrları" adlı həmin bölməni qəzetdə ayrıca dərc etmək çox faydalı olardı. Tərtibçi bu yazıda bir növ lüğət üsulundan istifadə edərək ayrı-ayrı terminlərin mənə və mahiyyətinə xüsusi diqqət göstərir...

...Həmin hissəni ayrıca qəzetdə dərc etməyi nəzərə aldığım üçün bu barədə geniş danışmıram.

Tədqiqatın sonunda geniş ədəbiyyat siyahısı verilir. Doğrudur, biz bu tədqiqatı Salatin Əhmədovanın özünün əsəri kimi şərh etməyə çalışsaq da, o, bu dərs vəsaitinin yalnız tərtibçisi olduğunu qeyd edib.

Dərs vəsaitinin elmi redaktoru akademik Nizami Cəfərov, məsləhətçisi professor Nadir Məmmədli, rəyçilər professor Səhər Orucova və dosent Gülxani Pənəhdır.

Çox dəyərli tərtibat əsərinə görə və vicdani məsuliyyətinə görə Salatin Əhmədovaya təşəkkür edirik.

Əli Rza XƏLƏFLİ
30.09.2024